

VINÍCIUS DE MORAES

VINÍCIUS DE MORAES
Tristeţea - dans

Tristeza feita dança
ediţie bilingvă

Traducere din limba portugheză,
notă asupra ediţiei, cuvânt înainte şi cronologie de
DINU FLĂMÂND



VINÍCIUS DE MORAES
TRISTEȚEA - DANS (TRISTEZA FEITA DANÇA)
Bilingual edition – Romanian & Portuguese
Copyright © 2018 by VM Cultural

© Baroque Books & Arts®, 2018

Imaginea copertei: Cristiana RADU, apud Tarsila do AMARAL, *Composition, lonely-figure*

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Corector versiune în limba română: Rodica CREȚU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MORAES, VINÍCIUS DE

Tristețea - dans = Tristeza feita dança / Vinícius de Moraes;

trad. în lb. română: Dinu Flămând. - Ed. bilingvă. - București: Baroque Books & Arts, 2018

ISBN 978-606-8977-20-1

I. Flămând, Dinu (trad.)

821.134.3

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Nici un fragment din această lucrare și nici o componentă grafică nu pot fi reproduse
fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

Despre traducător

Dinu Flămând s-a născut pe 24 iunie 1947, în zona Bistrița-Năsăud din nordul Transilvaniei, România. E poet, eseist, jurnalist, traducător și comentator al actualității politice în presa românească și în cea internațională. A obținut o licență în Filologie la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj, în 1970. În vremea studenției a devenit membru fondator al revistei *Echinox*, care a marcat numeroase generații literare prin spiritul ei antidogmatic. După absolvire a lucrat în redacții de ziare, reviste și edituri, la București. Spre sfârșitul deceniului opt a obținut azil politic la Paris, unde a denunțat regimul opresiv din România, în presa scrisă (*Libération*, *Le Monde*) și la radio (RFI, BBC, Free Europe). A fost jurnalist bilingv la RFI din 1989 până în 2009. După căderea regimului comunist s-a reintegrat în literatura română. În 2011 a fost distins cu Premiul Național Mihai Eminescu, pentru întreaga sa operă poetică. În același an a devenit consilier al ministrului la Ministerul Afacerilor Externe, iar ulterior, ministru consilier, și-a reprezentat țara la Organizația Internațională a Francofoniei. Dinu Flămând are o vastă operă publicată în România, mai cu seamă de poezie, dar și de critică literară. Cărțile sale au fost traduse și publicate în diverse țări, precum Spania, Franța, Italia, Mexic, Portugalia, Germania, Chile. Între titluri se remarcă: *Apeiron*, 1971, *Poezii*, 1974, *Altoiuri*, 1976, *Stare de asediu*, 1983, *Viață de probă*, 1998, *Frigul intermediar*, 2006, *Umbre și faleze*, 2010. Cele mai recente apariții: *Veghea și somnul*, 2016, și *Primăvară la Praga*, 2017. Ca traducător, Dinu Flămând s-a dedicat mai cu seamă traducerilor din limba franceză, spaniolă, italiană și portugheză, fiind răsplătit cu numeroase premii literare. A tradus autori precum Fernando Pessoa, Herberto Helder, António Lobo Antunes, Carlos Drummond de Andrade, Umberto Saba, Samuel Beckett, César Vallejo, Pablo Neruda, Lautréamont, Philippe Sollers, Jean-Claude Guillebaud, Dominique de Villepin, Jorge Semprun, Antonio Gamoneda, Jean-Pierre Siméon, Omar Lara, Luis García Montero, Jugo Mujica, Mario Bojorquez, Alí Calderon, Marco Lucchesi, între alții.

Notă asupra ediției

Multă vreme, edițiile cu poezia lui Vinícius de Moraes au fost de negăsit, mai cu seamă în partea răsăriteană a Europei noastre. Fericit posesor al unei ediții, a 17-a, din 1979 (publicată de Livraria José Olimpio Editora S.A.), am considerat-o ani de-a rândul ediție de referință pentru mine, mai cu seamă că Vinícius însuși o veghease și aprobase. Întâmplarea face că de la aceeași editură, între timp dispărută, tot o ediție a 17-a fusese și antologia pe care Carlos Drummond de Andrade avusese bunătatea să mi-o expedieze cu poșta. Ambele se numesc „Antologia poetică”. Îl putem vedea pe Vinícius într-o fotografie, disponibilă și pe net, ascunzându-și, mândru, jumătate de față îndărătul respectivei ediții care a servit și la alcătuirea acestei antologii. Între timp, Vinícius de Moraes, la fel ca Drummond, a avut parte de ediții critice consistente la Editora Nova Aguilar. Cea a lui Vinícius aflată în posesia mea – *Poesia Completa e Prosa*, alcătuită de Alexei Bueno – este ediția din 1998, devenită o referință obligatorie pentru studierea operei poetului brazilian. Dar selecția de față rămâne fidelă primei ediții citate, unde poetul însuși își împărțea opera poetică în două mari perioade: cea dintâi „transcendentală și deseori mistică, influențată de credința lui creștină”; cea de-a doua marcând o netă apropiere de „lumea materială, cu o dificilă, dar consistentă respingere a idealismului din primii ani”. Iar poetul grupa separat cele *Cinci elegii* (din 1943), considerând că ele făceau tranziția între respectivele două faze. Unele poeme erau datate, altele nu, și deseori sumarul nu respecta cronologia genezei lor – ceea ce se poate constata și în această ediție românească, fiindcă se dă prioritate criteriilor tematice pe care Vinícius însuși le privilegia. După dispariția autorului, când cariera de interpret de bossa-nova al propriilor sale texte a lăsat impresia că poetul devenise oarecum eclipsat de omul de spectacol, unele ediții au preferat să grupeze aparte textele cel mai des cântate. Nici acest criteriu nu e perfect, căci și alți compozitori au preluat între timp texte de Vinícius și le-au orchetat, deci ar putea fi încadrate la acest capitol și poeziile care inițial nu fuseseră puse pe muzică. Ediția românească grupează spre sfârșit câteva dintre poeziile cele mai cântate, luând drept exemplu și o

premiată ediție spaniolă – *Antología sustencial de poemas y canciones*, alcătuită și tradusă de Cristian De Nápoli, Adriana Hidalgo editora, 2013. Fiind mult mai amplă, acea ediție organizează sumarul pe treisprezece secțiuni. Nu e cazul cu antologia de față, ea îi propune cititorului român întâlnirea cu câteva texte fundamentale ale acestui poet brazilian aproape necunoscut nouă, între care și unele celebre pe plan mondial, cunoscute ca piese muzicale, precum *Fetișcana de la Ipanema* (*Garota de Ipanema*). Să nu uităm că Vinícius de Moraes era un mare poet, înainte de deveni textierul, compozitorul și interpretul care l-au propulsat și pe poet. Pe de altă parte, traducătorul lui în limba română își mărturisește aici și limitele: multe dintre textele care fac parte din repertoriul cântat de Vinícius, cu o foarte puternică notă locală, răspândite deja în întreaga lume prin înregistrările făcute în timpul vieții autorului, mai bine rămân netraduse. *Berimbau*, de exemplu, compoziția pe cât de riguroasă, pe atât de aeriană, sugerează baletul, care este de fapt o luptă, într-o partidă de „capoeira”, tradiție importată în Brazilia de foștii sclavi africani. În acest caz, muzica se pliază nu doar pe specificul limbii portugheze amestecate în Brazilia cu numeroși termeni din limbile africane, dar și pe ambiguitatea confruntării existente în capoeira ce devine, de fapt, un simbol al riscului în viață, o ardere completă și o pledoarie pentru demnitate. Nu poate exista traducere satisfăcătoare în comparație cu originalul. În locul oricărei traduceri care evident că nu poate realiza magia originalului, singura soluție este să ai textul portughez în față și să îl asculți pe Vinícius; iar atunci înțelegi liniile unui sincretism armonios mai degrabă intraductibil. La sfârșitul acestei explicații țin să-i mulțumesc, de la mare distanță, prietenului Bernardo Linhares, din Salvador de Bahia, care de ani buni mă alimentează constant cu poezie și muzică braziliană, inclusiv pentru alcătuirea acestei ediții. Mulțumiri din suflet, de asemenea, doamnei Cristina Moraru, de la Departamentul de literatură comparată al Facultății de Litere din Cluj-Napoca (ea însăși specialistă în literatura lusofonă și în poezia lui Vinícius, pe care o predă, precum și interpretează de ritmuri portugheze și braziliene, cu discuri înregistrate), fiindcă a avut bunăvoința să confrunte traducerile cu textul original.

Cuprins

O tradutor.....	6	Despre traducător	7
		Notă asupra ediției.....	8
		Un Orfeu carioca	10
		Cronologie (Viața și opera) ..	20
TRISTEZA FEITA DANÇA	33	TRISTEȚEA – DANS.....	33
Ilha do Governador.....	34	Insula Guvernatorului.....	35
Ausência	38	Absență.....	39
A volta da mulher morena...	42	Întoarcerea femeii brunete ..	43
Agonia.....	44	Agonia.....	45
Alba	46	Alba	47
Ariana, a mulher	50	Ariana, femeia.....	51
Invocação à mulher única ..	66	Invocarea femeii unice.....	67
Vida e poesia.....	70	Viață și poezie.....	71
A brusca poesia da mulher amada	72	Brusca poezie a femeii iubite.....	73
Idade média	74	Vârstă de mijloc.....	75
A vida vivida	76	Viața trăită.....	77
Ternura.....	80	Tandrețe.....	81
O falso mendigo	82	Falsul cerșetor	83

	Interludiu elegiac [Prefața autorului].....	86
Elegia quase uma ode.....	Elegie aproape odă.....	88 89
Elegia lírica.....	Elegie lirică.....	100 101
Elegia desesperada.....	Elegie disperată	112 113
Elegia ao primeiro amigo.....	Elegie pentru primul prieten	126 127
A última elegia (V).....	Ultima elegie (V)	136 137
Soneto de fidelidade	Sonetul fidelității	148 149
Os acrobatas	Acrobații	150 151
O apelo.....	Apelul	154 155
Cântico	Cântec	156 157
Saudade de Manuel Bandeira.....	Dor de Manuel Bandeira	162 163
O dia da criação.....	Ziua creației	164 165
O tempo nos parques.....	Timpul din parcuri.....	174 175
Crepúsculo em New York.....	Crepuscul la New York.....	176 177
A ausente.....	Absenta	180 181
Pátria minha.....	Patria mea.....	182 183
História passiona l, Hollywood, Califórnia ...	Întâmplare pasională, Hollywood, California ...	190 191
Epitalâmio	Epitalam.....	198 199
Conjugação da ausente.....	Conjugarea absenței.....	208 209

Receita de mulher.....	212	Rețetă să alcătuiești o femeie.....	213
O amor dos homens.....	218	Iubirea bărbaților.....	219
O infinito de Leopardi	228	Infinitul lui Leopardi	229
Carta do ausente.....	230	Scrisoare de la cel absent..	231
A hora íntima.....	236	Ora intimă	237
A brusca poesia da mulher amada (II)	240	Brusca poezie a femeii iubite (II)	241
Soneto do amor total.....	244	Sonetul iubirii totale	245
A que vem de longe	246	Cea care vine de departe....	247
Soneto da espera.....	250	Sonetul așteptării.....	251
A miragem	252	Mirajul.....	253
Ah, como eram belos neste instante os ermos marítimos... (s/ título) ...	254	Ah, cât de frumoase erau pe vremuri pustiurile maritime (fără titlu).....	255
O camelô do amor (poesia).....	258	Negustorul ambulant de amor (poezie)	259
O haver	264	A fi.....	265
Beleza do corpo da amiga	270	Frumusețea trupului prietenei	271
De sobre ti levanto o meu cadáver... (s/ título).....	272	Îmi trag de sub tine cadavrul... (Fără titlu) ...	273
Ela entrou como um pássaro no museu de memórias..	274	Ea pătrunse ca o pasăre în muzeul amintirilor	275
Eu creio na alma... (s/ título).....	276	Eu cred în suflet... (Fără titlu).....	277

A felicidade	280	Fericirea	281
Apelo.....	282	Chemare	283
Eu sei que vou te amar	284	Eu știu că te voi iubi.....	285
Garota de Ipanema.....	286	Fetișcana de la Ipanema ...	287
Já era tempo	288	Era deja vremea	289
Marcha de quarta-feira de cinzas.....	290	Marș pentru Miercurea Cenușii	291
Soneto de separação.....	292	Sonetul despărțirii.....	293
Parece que ela vai de samba	294	Părea că ea pășește în ritm de samba	295
Quem és?	296	Cine ești?	297
Para viver um grande amor	298	Ca să trăiești un mare amor	299
Samba da bênção.....	304	Sambă de binecuvântare ..	305

Interviu cu Vinícius de Moraes	313
---	-----